

אודסה

(Odessa). עיר נמל גדולה באוקראינה הסובייטית שבברית-המועצות, לחוף הים-השחור. ראשיתה קדומה, אך התפתחותה המהירה באה אחרי כיבושה בידי הרוסים (1789). גם הקהילה היהודים התפתחה בה במהירות, ובסוף המאה ה- 19 ובראשית ה- 20 היתה הגדולה בקהילות שבממלכת הצארים, אחרי ורשה, והמרכז הספרותי והציוני החשוב ביותר ברוסיה. ב- 1926 נמנו בא' 153,194 יהודים (36.4% מכלל האוכלוסייה), ועד 1939 עלה מספרם לכ- 180,000.

ב- 5 באוגוסט 1941 החל המצור של הרומנים והגרמנים על א'. עד אז הספיקו לפחות מחצית מיהודי א' לצאת מן העיר. ב- 16 באוקטובר 1941, לאחר מצור של יותר מחודשיים, נכבשה א'. ביום כיבושה היו בא' כ- 80,000-90,000 יהודים. אינזצקומנדו b11 עם פלוגת מיבצעים של המודיעין, הרומני ערכו טבח, ובו נרצחו יותר מ- 8,000, רובם יהודים, כבר ביום הכיבוש. ב- 17 או ב- 18 באוקטובר נורו למוות 3,000-4,000 יהודים שהתייצבו למיפקד שערכו השלטונות.

א' נקבעה לבירת חבל טרנסניסטריה שנמסר לשלטון רומניה. ב- 22 באוקטובר 1941 התפוצץ בניין המפקדה הרומנית (בניין משטרת הביטחון הסובייטית נ.ק.וו.ד.) ונהרגו 66 אנשי-צבא וביניהם המושל הצבאי של העיר. בתגובה ציווה שליט רומניה המרשל יון אנטונסקו להוציא להורג 200 קומוניסטים על כול קצין שנהרג, ו- 100 על כול חייל, וכן לאסור את כול הקומוניסטים, ולקחת בן ערובה מכול משפחה יהודית. למחרת, ב- 23 באוקטובר, נעצרו כ- 5,000 בני- אדם, רובם יהודים, והוצאו להורג, רובם בתלייה ומיעוטם בירייה, זו היתה פעולת התגמול הראשונה על פיצוץ המפקדה הרומנית.

אחר-הצהריים של אותו יום ריכזו הרומנים עוד 20,000 יהודים בבית-הסוהר המקומי, ולמחרת הובילום לכפר דלניק (Dalniki), חלקם נורו וחלקם נכלאו במחסנים ונשרפו. לאחר הטבח הזה נשלחו יהודים רבים מא' למחנות שבהם רב היה ההרג בבוגדנובקה בדומנובקה ובאקמצ'טקה (Akhmechetka) שבנפת גולטה (Golta).

בין 25 באוקטובר ל- 3 בנובמבר 1941 רוכזו 35,000-40,000 יהודי א' הנותרים בגטו בעיירה סלובודקה (Slobodka) שבקרבת העיר, והוחזקו שם בחוץ כעשרה ימים. ישישים, נשים וילדים רבים נספו שם בקור. ב- 7 בנובמבר 1941 רוכזו הגברים היהודים בבית הסוהר המקומי לקראת גירושם למחנות שונים בטרנסניסטריה. דברי הערך שנמצאו אצלם הוחרמו. רבים שניסו להסתתר אצל התושבים הוסגרו. ב 12 בינואר 1942 החלו הגירושים למחנות ועד 23 בפברואר גורשו 19,582 יהודים. בינתיים נרצחו רוב הנותרים בידי מתיישבים גרמנים, ואחרים נספו ברעב, במחלות ובקור העז. היו יהודים (לפי השערה – עד כמה

אלפים) שניצלו בעזרת תושבים רוסים ואוקראינים מקומיים. לאחר הגירוש הובאו לא' 54 יהודים בעלי-מקצוע, רובם מרומניה, והם רוכזו בבניין אחר (ה'גטו של מומחים').
ב- 10 באפריל 1944 שוחררה א' בידי הצבא האדום. לפי הודעת השלטונות נהרגו בא' כ- 99,000 יהודים. אחרי המלחמה שוב היתה א' למרכז יהודי חשוב, ובמיפקד ב- 1959 נמנו בה 102,200 יהודים.